

Viczián Pál alezredes:

AZ ÁLTALÁNOS KATONAI KÉPZÉS HELYE, SZEREPE A TISZTI ÉS
TISZTHELYETTESI KÉPZÉS RENDSZERÉBEN, AZ ÁLTALÁNOS
KATONAI TANTÁRGYAK OKTATÁSÁNAK MÓDSZEREI

A hivatásos tiszti és tiszthelyettesi képzés általános kiképzési célja: a Magyar Néphadsereg részére a szocialista eszmékhez hű, a párt célkitűzéseivel azonosuló, a társadalmi elvárásoknak megfelelő, a katonai pálya iránt elkötelezett tisztek, tiszthelyettesek nevelése, akik politikai, szakmai felkészültségük alapján képesek alegységük harcát szervezni és vezetni; az alegység harctevékenységéhez kapcsolódó technikai eszközöket alkalmazni, üzemeltetni; alárendeltjeiket szakképzett katonákká nevelni, képezni; a katonai szolgálattal és életrenddel összefüggő szabályokat érvényre juttatni, feszesen szervezni és vezetni; a beosztásához szükséges új ismereteket továbbképzésen és önállóan elsajátítani. A hivatásos tisztekkel és tiszthelyettesekkel szemben támasztott követelmények teljesítése érdekében kiemelt jelentőséggel bír - fegyvernemre és szakbeosztásra való tekintet nélkül - az általános katonai felkészítésük, kiképzésük, amely szervesen illeszkedik a politikai és szakmai kiképzéshez. Ha eredményes a hallgatók általános katonai felkészítése, akkor ez kisugárzik és megjelenik a Magyar Néphadsereg valamennyi csapatánál, alegységénél és katonájánál.

A tiszti és tiszthelyettesi iskolák képzésének erősebb oldala a szakképzés, nincs a kellő elvárások szintjén az általános katonai kiképzés. A tisztek és tiszthelyettesek gyakorlati, a csapatélet napi teendőinek ellátására való felkészítés alacsony szintű.

A csapatok joggal kifogásolják a fiatal tisztek, tiszthelyettesek egy részének alakiatlan magatartását, kultúrátlan, katonátlan megjelenését, közömbösségét a lazasággal, a fegyelmezetlenséggel szemben.

A fiatal tisztek, tiszthelyettesek számottevő része nem ismeri kellően a szolgálati szabályzat előírásait, alacsony szintű az alapszabályzatok előírásait oktató képessége, módszertani felkészültsége. Ernek is következménye, hogy a sorállomány körében - főleg laktányán kívül - jellemző a laza, fegyelmezetlen, katonához nem méltó magatartás.

Gondot okoz az általános katonai kiképzési ágak alkalmazása, folyamatos megkövetelése a szakképzés oktatása és a napi tevékenység során.

Az általános katonai kiképzési ágak valamennyi katonai tevékenységünknek, munkánknak az alapját képezik, mely nélkül nem lehet megfelelően egyetlen tiszti és tiszthelyettesi beosztást sem ellátni.

Ha megvizsgáljuk az általános katonai kiképzésre biztosított óraszámot, megállapíthatjuk, hogy a hároméves tiszti képzés mintegy 20 %-a, a kétéves és négyéves tiszthelyettes képzés mintegy 25,8 %-a, ezen belül a gyakorlati felkészítés 60 %-a, tehát a tantárgyprogramok és kiképzési programok megfelelő időt biztosítanak ezen tantárgyak oktatására. Különösen akkor, ha végrehajtjuk azon intézkedéseket, amelyek e tantárgyak követelményei teljesítéséhez még rendelkezésünkre állnak a gyakoroltatáshoz (napirendi feladatok, normafeladatok, parancskihirdetések, alaki szemlék, valamint a szakkiképzési foglalkozásokon, a napi élet végrehajtása során, ahol be kell építeni és folyamatosan meg kell követelni ezen tantárgyak tananyagát).

Tehát megállapíthatjuk, hogy ha ezen kiképzési terület oktatása megfelelő, nagy jelentőséggel bír az általános katonai felkészülésben, és annak tükröződnie kell nemcsak a felavatottaknál, hanem a csapatoknál, alegységeknél, de az egyes katonáknál is.

Az általános katonai tantárgyak oktatásának vonatkozásában tekintsük át a hallgatók oktatásának, nevelésének legalapvetőbb módszertani követelményeit.

Szaktárgyok helye a pedagógiában:

A didaktika (oktatáselmélet) a neveléstudomány önálló része, foglalkozik a tanítás-tanulás törvényszerűségeivel. Ezen belül önálló kérdés a "Mit oktassunk?" és a "Hogyan oktassunk?".

Mivel a didaktika az oktatás általános elmélete, így nem terjed ki részletekre, általános törvényszerűségekként foglalkozik, melyek átfogják az oktatás minden területét és ágát.

Az oktatás és nevelés mint kapcsolatrendszer a nevelésbe ágyazott oktatásként kerül előtérbe. Az általános törvényszerűségek mellett és azokon belül szükség van az egyes tantárgyak, kiképzési ágak oktatásának részletezésére, utak és eljárások kidolgozására, amelyek eredményessé teszik a hallgatók tanulását, tanítását. E problémával a szakmódszertan (tantárgyi módszertan) foglalkozik.

A szakmódszertan tehát az adott kiképzési ág (tantárgy) eredményes oktatásának elméleti és gyakorlati kérdéseivel (feltételrendszerével) foglalkozik. Felhasználja a didaktika által kimunkált elveket, alkalmazza ezeket alkotó módon - így az általános katonai tantárgyak elméleti és gyakorlati oktatásánál egyaránt - de ellenkezik a "szolgai másolással".

Érvényesülni kell a rendszerszemléletnek, nem elég csak az adott kiképzési ággal foglalkozni, mert az torzuláshoz vezet. Így jelen vonatkozásban a tisztí és tiszthelyettesi képzés cél és követelményrendszerének ismerete alapja kell legyen a szakmódszertannak (lőkiképzés módszertana, alaki kiképzés módszertana, katonai tereptan módszertana, vegyi kiképzés módszertana, stb.).

Az általános módszertani elvek érvényesülése az általános katonai tantárgyak oktatásában

Minden foglalkozás olyan folyamatot kell hogy képezzen, amelyen belül az oktató céltudatosan konkrét ismereteket ad át a hallgatónak. E folyamatnak biztosítani kell a hallgatók aktív részvételét az oktató által kifejtett ismeretek elsajátításában. Az oktatásban nem elegendő, hogy az oktató csupán konkrét ismeretekkel rendelkezzen, hanem ahhoz értenie is kell, hogy ismereteit át tudja adni a hallgatóknak; ismerje azokat az elveket és módszereket, amelyeket az oktatás folyamán követni kell, amelyek lehetővé teszik a hallgatók számára az ismeretek legrövidebb idő alatt történő elsajátítását.

A foglalkozás sikeres levezetéséhez az oktatónak jó előadói készséggel és nagy gyakorlattal kell rendelkeznie. Az előadói készség és a gyakorlat tökéletesítése, magas színvonalon történő fejlesztése megköveteli az oktatótól a pedagógia törvényeinek, az oktatás elméletének ismeretét. Az oktatás, a meghatározott oktatási anyag (jelenségek, fogások, folyamatok, szerkezetek, okmányok, rendszerek, stb.) a hallgatók által történő megismerésének aktív folyamata. Az általános katonai kiképzés valamennyi területén is érvényesül a megismerésre vonatkozó törvény, mely áll: a tananyag felismeréséből, megértéséből, rendszerezéséből és rögzítéséből.

A megismerés egyes szakaszai egymással szerves kapcsolatban állnak, és segítségükkel formáljuk és dolgozzuk ki a szükséges gyakorlati jártasságot. Az oktatás folyamatát a didaktikai elveknek megfelelően kell felépíteni - rendszeresség, szemléletesség, tudatosság, aktivitás és tudományosság (hozzáférhetőség) alapján - az ismeretek szilárd elsajátítása, valamint gyakorlati alkalmazásuk, a jártasság és készség kifejlesztése céljából.

Ezek az elvek ezen tantárgyakra is jellemzőek és hatnak az oktatás során.

Az oktatásnak az általános katonai kiképzési ágak foglalkozásainak levezetésénél a következő fő elveket kell alapul venni:

- az oktatási folyamat nevelési célját,
- a tananyag kifejtésének rendszerességét és rendjét,
- az ismeretek elsajátításának tudatosságát és aktivitását,
- az elmélet és a gyakorlat szoros összefüggését,
- az oktatási anyag megértését és az előadás szemléletessé tételét,
- az ismeretek elsajátításának tartósságát,
- az oktatás folyamán a fogásokat, eljárásokat előre tervezett célrendszeren alkalmazva, melyek feleljenek meg a képzés céljának és tartalmának,
- a tanteremben és terepen tartott foglalkozásokon és gyakorlatokon a hallgatókat aktív tevékenységre készítse, melyhez különböző szemléltető, oktatástechnikai, gyakorló eszközöket, berendezéseket kell felhasználni,

- a kiképzési követelmények azonos szintre emelése érdekében meg kell teremteni a lehetőséget a gyengébbek, a hátrányos alapról indulók segítésére, ki kell alakítani ennek módozatait anélkül, hogy ez a hallgatók önértékét sértené,
- törekedni kell arra, hogy a foglalkozáson alkalmazott eljárások, fogások egységes hatást eredményezzenek.

A különböző módszerek kétféle alapvető kombinációban jelentkezhetnek az általános katonai kiképzésben:

Ismeretek közlése, amikor a kiképző feltárja a hallgatók előtt a tudnivalókat, adatokat, tényeket.

Gyakorlati végrehajtás, amikor az elsajátított, ellenőrzött ismeretek birtokában olyan tevékenységre, feladatok ellátására készítjük a hallgatókat, amelyek elvégzése során maguk szereznek tapasztalatokat, jönnek rá az összefüggésekre, tennivalókra, s ezáltal segítjük a kollektívák, kötelékek összekovácsolását, és így alakulnak ki a belső ellenőrzési, önellenőrzési feltételek.

Az ismeretek közléséhez, a tények feltárásához tartozó eljárásokkal szemben támasztott alapkövetelmények:

- A tények közlése logikus, rövid, egyértelmű, a vlósnak megfelelő legyen, a lényegre szorítkozzon.

- Tegye lehetővé a megismerést, elemzést, összehasonlítást, elvonatkoztatást, általánosítást.

- Az oktató mindig pontosan fogalmazza meg a tanulandó és a gyakorlatban alkalmazandó alapszabályt.

- Magyarázatai szemléletesek, tömörek, határozottak legyenek.

- Ne alkalmazzon öncélú fejtegetéseket, gyakorlati felhasználás nélküli eszmeftuttatásokat.

- Szemléltetéssel, bemutatóval keltse fel a hallgatók érdeklődését, irányítsa figyelmüket.

- Koncentrálja a látnivalókat.

- Világos, gyorsan megragadható, összefüggő képeket, egyszerű vázlatokat (ahol ez megengedhető), rajzokat alkalmazzon.

- Valósítsa meg az aktivitást az alkotó befogadás kialakulását úgy, hogy gondolkodtató feladatokat adjon fel, ez a megoldásokat ne csak szóban, hanem gyakorlatban is mutassa be.

- A bemutatás mindig előzze meg a gyakorlást.

Ezen eljárások hatékonyabbá tételéhez az oktató rendszeresen alkalmazza az oktatástechnikai eszközöket.

Jellemezze az oktatót, kiképzőt, tanárt a gondos felkészülés, a tananyag biztos ismerete, didaktikai módszerkombináció alkalmazási készség, oktatástechnikai és gyakorló eszközök üzemképes előkészítése, zavartalan működése és üzemeltetése.

Az aktivitást biztosítani lehet azzal, hogy egy-egy részlet megértését minden esetben össze kell kapcsolni a gyakorlati végrehajtással, azt kísérfje azonnali közvetlen, folyamatos ellenőrző tevékenység. Az aktív beszélgetés módszerére is lehetőséget kell teremteni, amelyet a kiképző készítsen elő.

Célszerű ezt úgy megoldani, hogy előzetes feladatokat ad önálló tanulmányozásra, melyet csoportosan vagy egyénileg végeztessen el, ezt kísérfje gyűjtőmunka, melyekre nagy lehetőségeket teremtenek a csoportos foglalkozások, gyakorlatok. Az aktív szereplést mindig kövesse összegző és továbbmutató egyéni és kollektív értékelés, mely az adatok konkrét megfigyelésére alapozódjon.

A gyakorlati végrehajtással szemben támasztott módszertani alapkövetelmények:

A gyakorlások folyamán céltudatosan és tervszerűen határozza meg az oktató (tanár, kiképző) a megtanulandó fogásokat, mozdulatokat, technológiai utasításokat. Elemezze ezeket és - ahol szükségesnek ítéli meg - ütemenként rögzítse a gyakorlás rendjét (alaki, lökiképzés, harcászat). Tárja fel az előre látható és várható markáns hibákat, határozza meg a kijavítás módzatait és az ellenőrzés rendjét. A gyakorlásokat és fogásokat addig kell tökéletesíteni, amíg a hallgatók el nem jutnak az automatizmus fokáig, amelyek alapján megközelítik vagy elérik a részükre meghatározott normák felső határértékét és ki nem fejlődik önmagukban az önellenőrzés képessége.

Szükséges ezen eredmények regisztrálását is végrehajtani, hogy elkerüljük a tudásbeli szóródás nagy eltérését, de elengedhetetlenül szükséges az értékeléshez is.

A csoportos gyakorlásnál pontosan hangolja össze a kiképző (oktató, tanár) az egymással megegyező és különböző, de egyidejű feladatokat. Győzzük meg a hallgatókat a huzamos gyakorlás biztonságot adó voltáról és rendszeres, változatos foglalkoztatással mélyítsük el a jártasságok és készségek folyamatos szilárdítását, illetve a különböző foglalkozások (napi tevékenység, szakkiképzés, normagyakorlatok során) az elsajátított jártasság és készség szintentartását és emelését biztosítsuk. Ilyenek az alaki fogások és mozdulatok. Valamennyi foglalkozáson és a napi tevékenység minden területén követeljük meg.

Az általános lökiképzésben tanult és begyakorolt tüzelési fogásokat és más elemeket a többi kiképzési ágban (harcászat, műszaki kiképzés) is meg kell követelni.

A testnevelési foglalkozáson elsajátított önvédelmi fogásokat a karhatalmi és harcászati kiképzés területén is jól lehet gyakoroltatni és alkalmazni.

További példákon keresztül lehetne bizonyítani, hogy az általános katonai kiképzésben elsajátított fogások és mozdulatok gyakorlásának milyen sokoldalú lehetősége van.

A fokozatosság, az arányos megterhelés, a feszítettség optimális megteremtésével közelítse meg az oktató (kiképző) a valóságot, ahol ez lehetséges a harchelyzetet, a végrehajtásban rejlő élményszerűséget és hatásait. Ahol lehetséges, meg kell teremteni a bonyolult, változatos helyzetet, és ehhez való céltudatos tevékenységre kell serkenteni a hallgatókat.

A foglalkozásokon és gyakorlásokon a szabályzatban rögzített vezényszavakat, parancsokat, jelzéseket, jelentéseket kell megkövetelni. Ezáltal a hallgatók megszokják a vezetés módszerét, és ezt a módszert alkalmazzák majd tiszti és tiszthelyettesi beosztásaikban.

Az ellenőrzés mint a kiképzés vezetésének, irányításának, az adatgyűjtésnek, tényfeltárásnak módszere célirányos, tervszerű, folyamatos és rendszeres legyen.

A foglalkozásokat úgy kell megszervezni, hogy az alkalmazott módszerek a nevelési cél elérését teljes egészében biztosítsák. A foglalkozás elején szánjunk több időt az előző foglalkozás anyagának visszakérdezésére, ugyanezt tegyük meg az egyes új oktatási kérdések feldolgozása után, majd a foglalkozás befejezésekor is.

Az ellenőrzés szője át a hallgató minden tevékenységét, beleértve az önképzést is.

Az önképzés és az önálló tanulás.

Az önképzés nélkülözhetetlen minden hallgató, tiszthelyettes és tiszt számára, bármilyen is legyen az eredeti képzettsége. Ezt napjaink gyors változásai különösen megkövetelik. Az önképzés mint a képzés legmagasabb szintű formája akkor valósul meg, ha tudatosan saját akaratunkból elhatározzuk magunkat bizonyos ismeretek, jártasságok és készségek önálló megszerzésére, személyiségünk fejlesztésére, tökéletesítésére. Minden önképző tevékenység folyhat egyénileg, csoportosan vagy a két módszer kombinálásával. Az egyéni önképzés az egyes személyek teljesen különálló munkáján, a csoportos önképzés kollektív munkán alapul.

Az önképzés harmadik, úgynevezett kombinált fajtája összekapcsolja az egyéni és csoportos önképzést. Ez a fajta lehet szabad és lehet irányított vagy szervezett.

Önálló tanulás a szabályzatokból és segédletekből.

A hallgatók önálló munkára és önálló tanulásra való felkészítésében nagy szerepet játszik a nyomtatott szöveg. A szabályzatok, jegyzetek, segédletek és tankönyvek forgatása lehetővé teszi, hogy megszilárdítsák és elmélyítsék a meglévő ismereteket, s ugyanakkor megtanulják az önképzés technikáját, felkészüljenek új ismeret befogadására és annak a beosztottak felé történő differenciált adaptálására. A szakirodalom tanulmányozásának több szakaszával kell megismertetni a hallgatókat, amelyek fontos szerepet játszanak a hallgatók tanulásának különböző szintjein.

Ezek a szakaszok:

- az olvasás és az olvasottak megértése,
- az olvasott szöveg vázlatának elkészítése,
- az anyag tömörítése és feldolgozása,
- jegyzetelés.

Mielőtt a hallgatók hozzáfognának egy szabályzat vagy más írott szöveg olvasásához, segítsünk nekik megtervezni a munka egyes szakaszait.

Ezek a következők lehetnek:

- először olvassák végig a szükséges részt, hogy nagyvonalakban megismerjék a tartalmát,
- a második olvasásnál már mélyebben hatoljanak be a tárgyalt rész tartalmába, különösen a szöveg azon részeire, amelyekben a feldolgozandó problémájuk megoldását keresik,
- szóbeli vagy írásos beszámoló a feladatról,
- készítsék el a dokumentációt, amelyben a kapott téma vázlata szerepel és itt követeljük meg a lényeg kiemelését.

A tananyag feldolgozása az említett szakaszok alapján lehetővé teszi az új ismeretek önálló megszervezését és a meglévők elmélyítését, megszilárdítását.

Az önálló tanulásnak az adott eszközön vagy okmányon történő valószínű megismeréssel kell befejeződnie, amikor a megismerést kiterjesztik a hallgatók az anyag manuális alkalmazástechnikájára. A befejező részben segítséget kell adni a fogások biztonságos alkalmazására. Gyakori hibaként jelentkezik a hallgatók tanulásában az úgynevezett felszínes tanulás.

Ennek oka az lehet, hogy a jó előadás azt a hatást kelti a hallgatóban, hogy az anyagot nagyon jól megértette és úgy ítéli meg, hogy nem kívánja meg az anyag bevézésének fázisát, továbbá az egyéni tanulás rendszertelensége, egyenetlen tanulás, ami kizárólag a zárthelyi dolgozatok, beszámolók és a vizsgaidőszakra koncentrálódik.

A hallgatóknak mindig kell adni feladatot a délutáni önképzésre, de csak a szükséges mértékben.

Az általános katonai kiképzés foglalkozásainak felépítése

Minden foglalkozást három fő részre kell osztani.

Bevezető rész:

- jelentés fogadása, üdvözlés,
- ellenőrzés (ruházat, ápoltság, létszám, felszerelés, stb.),
- a foglalkozás anyagának és céljának ismertetése,
- a feldolgozandó fő kérdések,
- szakirodalom ismertetése,
- a környezetvédelmi és biztonsági rendszabályok,
- ellenőrző kérdések az előző foglalkozás anyagából.

Ez a rész hivatott arra, hogy a foglalkozásvezető az adott foglalkozást beépítse a képzés rendszerébe, megértesse a hallgatókkal a célt, meggyőződjön az előző foglalkozás anyagának elsajátításáról.

Fő rész:

A foglalkozás leglényegesebb és legterjedelmesebb része.

Az oktatandó anyag teljes kibontása, fő kérdésekre rendszerezve.

Lehet elméleti (tantermi) foglalkozás, ahol a leggyakrabban alkalmazható a magyarázat szemléltetéssel kombinálva. És lehet gyakorlati (alakulótéren, telephelyen, gyakorló és löelőképzítő pályán, lőtéren) foglalkozás, amely alapvetően bemutató és gyakoroltató jellegű és az ismeretszintekre épül.

A módszereknek mindig összhangban kell lenniük az oktatott anyag cél- és követelményrendszerével. Meg kell tervezni, hogy a hallgatóval mit kell ismeretszinten, mit készség- és jártasságszinten elsajátíttatni.

Minden fő részt át kell, hogy szöjön az ellenőrzés és az értékelés komplex rendszere.

Befejező rész:

- tartalmaznia kell személyes és kollektív értékelést,
- a fő részben tárgyalt anyag rövid összefoglalását,
- feladatszabást az önképzésre.

Minden foglalkozásra történő felkészülést az oktatónak több módszertani utasítás is előírja, de az alapvető okmányok az alábbiak:

- a tananyaghoz tartozó alapszabályzatok,
- a főiskolai képzésnél a tantárgyprogram és a tematika,
- a kétéves tiszthelyettes képzésnél a kiképzési program és a tematikus terv,
- a 4 éves tiszthelyettes (szakközépiskolai) képzésnél a tanmenet.

Ezzel a rövid leírással szeretnék segítséget nyújtani azoknak az oktatóknak, akik az általános katonai kiképzést oktatják a főiskolai és a tiszthelyettesi oktatási csoportoknál. Az anyag megírásánál nem törekedtem a téma teljes és részletes kibontására.